

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dné vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VII.

V Ljubljani 1. avgusta 1867.

List 15.

ZJUTRAJ.

Pozdravljeno, dnevno zvonjenje!

Kak bolno krepčáš mi sercé!

Ti v novo budíš ga življenje,

In sladke mu vdíhaš željó.

Sercé si želí, da postalo

Prijazno bi, vselej čistó,

Takó, kakor jutro je zalo,

Ko noč nadomesti temnú.

J. Cimperman.

Beseda staršem. *)

Svet je vrt božji. Človeški rod je visoko drevo, ki je v ta vrt vsajeno. Vsemogočni stvarnik pa hoče, da bi to drevo lepo rastle, se širilo in obilno dobrega sadú za čas in večnost obrodilo. Ali, kakor divjak, dokler je divjak, ne more blazega, dobrega in okusnega sadú roditi, — tako tudi človek ne more dober biti, dokler ni presajen, cepljen ali požlahtnjen. Cepiti se pa more le mlado drevesce, — požlahtniti se more le otrok. Kdo pa ima prvo dolžnost, da žlahtni mlade divjake — ljube otroke? Pred vsem drugim imate to dolžnost gotovo vi, ljubi

*) Iz letošnjega letnega sporočila glavne šole v Černomlji.

Vredn.

starši! Bog vam je dal in izročil naj blažji zaklad, namreč otroke, ne zato, da bi ta dragi zaklad zakopali, to je, da bi za njihovo izrejo nič ne skrbeli, ampak da bi skrbeli za njihov časni in večni blagor, jih kršansko izrejali, lepo učili, in jih tudi skrbno v šolo pošiljali. Pa, žalibog! nobeden mi ne bo odrekel, če pravim, da je dan danes mnogo staršev, kateri pogosto zanemarjajo kršansko izrejo svojih otrok. Še bolj, kakor ta zanikernost, se mora pa tožiti, da se večkrat vpricho otrok zasmehuje in zasramuje celó sveta vera in njeni običaji, da se obrekuje šola, da se prav ne podučuje, da otroci dalje ko hodijo v šolo, manj da znajo, in so še le bolj sprideni, in Bog vé, kaj vse. Ljubi starši! Res, da na svetu pod solncem ni nobena stvar popolnoma. Pa kdo je kriv, da se včasih res otroci le prav malo naučé, in da šole ne donšajo zaželenega sadú? Nobeden drugi ni kriv tega, kakor vi. Ali veste, kakšno nalogo, kakšen namen ima šola? Ona ima nalogo in namen, vaše otroke izrežati, bistriti njihov um, srce boljšati in ljubo mladost v kreposti vaditi in vtrjevati; ona ima namen, da izrejo vaših otrok, ktero ste vi pričeli, dopolnuje, in pa zanemarjeno, kolikor mogoče popravlja in nadomestuje. Če je pri drevesu korenina slaba, je slaba prva rast, in slaba podlaga pri izreji, stori, da je potem navadno vse slabo. — Zato rečem: Za dobro izrejo otrok vneti starši, dobé tudi iz šole požlahtnjene otroke, dobre učence. — Skrbni kmet je ves vnet za svojo setev na polji in za svoje kmetijstvo; kako se trudi, da bi si nekoliko opomogel in da bi se mu godilo vse po sreči! S kakšnim veseljem domú prišedši pripoveduje: „Kako lepo vse raste in obeta obilne žetve! vendar je bilo prav, da smo na uni njivi vodi odtek skopali, če ne, bi nam bila unkrat ploha veliko škodo napravila; precej jutri moramo tudi na travniku potok potrebiti, da nam voda ne bo več trave zastopila“. — „Mati“, praša skrbni gospodar dalje, „kako pa je živina vredjena? pa ne, da bi pozabili s čednikom govoriti, da bo na mladega junčka dobro pazil, ko ga bo prvokrat gnal na pašo“ itd. Kaj ne, da je lepo, če sta oče in mati tako skrbna za svoje polje in živino! Če pa vendar hišni oče vso svojo skrb na kmetijstvo obrača, naj lepši svoj zaklad pa, to je otroke, v nemar pušča, ali tak oče mar skerbí za svoje? Nikakor ne! Pa, Bogu bodi potoženo! veliko je takih, ki imajo lepo kmetijo in v lepem redu, sadé po vrtu lepa drevesca, —

svoja drevesca pa, otroke, ki jih imajo zmirom pri sebi, zane-marjajo; pastirju priporočajo, da naj dobro pazi na živino, — učitelja pa, kteremu izročujejo svoje otroke, da bi jih lepo iz-rejal, nikdar ne vprašajo, kako se vedejo; ali se njih um prav bistri, in njih srce res boljša in oblažuje, in kaj in kako bi se bolj boljšali na duši in na telesu. Pa bo morebiti kateri oče zagodil: „Kaj je to, da sedaj otroke tako v šolo silijo? Moj oče niso hodili v šolo, in so bili prebrisan mož in dober človek“. Na to odgovorim: Abraham, Izak in Jakob. tudi niso hodili v šolo, se niso znali ne pokrižati, ne moliti očenaša, pa so ven-dar v nebesih; če so tedaj tvoj oče bili prebrisan in dober mož, ali moreš reči, da bodo taki tudi tvoji otroci, ki jih nočeš pošiljati v šolo, — in če so Abraham, Izak in Jakob v nebesih, akoravno niso znali očenaša moliti, mar pojdeš ti v nebеса, če tega ne znaš? Kdo drug zopet reče: „Tudi jaz nisem v šolo hodil, pa vendar živim“. Povem ti le to priliko: 20, 30 ali 40 let si že gospodar, pa še nisi hiše gasil, ker ti še nikoli ni go-rela. 20, 30 ali 40 let si že gospodar, pa še nikoli nisi vode od njive odvrčal, ker ti še ni nikoli sile delala. Če pa danes ogenj vstane in se tvoje poslopje tudi vname, ali zato ne boš hiše gasil? In če danes voda do njive pridere, ali ji ne boš jezil? Kaj boš na to odgovoril? Časi, dragi starši! so drugačni, okoliščine so se spremenile; marsikej, kar nekdanj ni bilo potrebno, je sedaj potrebno. Svet je zvit in prekanjen; če hočemo torej sebe in druge zmot in zapeljevanja obvarovati, je treba trdnjega prepričanja, obilnjega znanja. — Mladost je radovedna in večkrat krivih zapopadkov polna, ker ji malo-kdaj kdo na njena vprašanja prav odgovarja. Skoraj nobena reč se ne zgodi, da bi mlado srce ne popraševalo, od kod in kaj da je? Treba je tedaj, da se radovedna in krivih zapo-padkov napolnjena mladost, ko v šolo pride, na tanko po-dučuje v potrebnih rečeh, posebno v kršanskem nauku. Nauk sv. vere soznanja mladino s stvarnikom, ki skrbi za vse stvari in jih modro ohranjuje; nauk sv. vere mladino uči spolnovati dolžnosti do Boga in do bližnjega; nauk sv. vere mora mladini kazati, kaj ji je dobri Bog dal, da se mu more z njegovo pomočjo vedno bolj približevati in ga čez vse častiti. Pravi in poglobitni namen vsake šole je namreč kršanska izreja. Jako potrebno je pa tudi branje, pisanje, številjenje, ker služi človeku v polajšanje sedanjega življenja,

in je tako potrebno, da človek že sedaj težko, še bolj težko pa bo v prihodnje brez tega shajal. Glej, oče! v šoli pa dobivajo otroci ta poduk, ki ga domá ne morejo dobiti. Ali bi ne bila v nebo vpijoča krivica, ko bi ti oče ali mati svojemu sinu, svoji hčeri tako velike dobrote ne privoščil? Vam je dobro znano, ki imate domá polje, da ga ne morete sami obdelovati, ampak najemati si morate pomagavcev, če še toliko veljá, da le delo ne zastaja. Glejte! tudi rodovitnega polja svojih otročičev ne morete sami obdelovati tako, kakor je treba in kakor dolžnost od vas zahteva; dobite pa za svoj dragi zaklad, za drago in gotovo vam ljubo polje svojih otročičev imenitne pomagavce, ki z veseljem to nadomestujejo, kar vi domá ne morete, — ki skrbé, da se zlati čas otroške dobe ne trati, kar bi se pozneje težko kdaj moglo popraviti.

Glejte! duhovni in svetni učenci so, ki gotovo jako imenitno, pa tudi jako, jako težavno nalogo prevzamejo, in jo v šoli izvršujejo. — Če želiš, oče, svojemu sinu lepo premoženje in posestvo pridobiti in zapustiti, glej, da mu boš tudi skusil prebrisanost glavo in požlahtnjeno srcé pridobiti; to bo njegovo pravo posestvo, in za to ti bo gotovo veliko hvale dajal; drugače te pa utegne še kleti in rotiti, ker si bo mislil in rekel: „Kaj mi pomaga sedaj vse to, ker mi pa oče niso za to skrbeli, da bi se bil v mladosti kaj dobrega in potrebnega učil, ker sem tako rastel, kakor neumna živina, ker sem tako neveden, da si ne znam sam v nobeni reči pomagati, akoravno bi si rad pomagal, ko bi znal“. Marsikteri sin je že tako govoril, in bo še govoril.

(Dalje prih.)

Izreja.

(Napisal *Ivan Tomšič*.)

(Dalje.)

Čeravno starši v razvijanju in vterjevanju mladega života svojih otrok morda zelo vestno ravnaajo, vendar še nikakor ne zadostujejo naj važnejši in naj svetejši nalogi mladinske izreje. Duh je, ki dela človeka. Duh je tedaj, ki zahteva naj večje pozornosti staršev in rejsnikov. A duh se razodeva s predstavljanjem, zahtevanjem ali pa s čutenjem. Duh

je na naše telo nekako navezan in ž njim vred na posvetnost; v tem obsežji se tedaj ravna na dve različni strani: na vidni svet ali posvetnost, in pa na duhovni svet ali večnost. Kedar se tedaj dušne moči prično vsestransko in soglasno razvijati, treba je rejniku skerbne previdnosti in ostre pozornosti. — Ne bode odveč, ako navedem tu sim nekatere dušne moči po njihovih različnih delih in opravilih, ktera bi moral vsak rejnik dobro poznati, ako če drugače, da bi mladino vspešno izrejeval in mikal.

Ko pride dete v vidni svet, kmalu se jame zavedati raznoterih vstvarjenih reči, ki dohajajo po vnanjih čutilih v njegovo dušo. Razumé se, da naj pred to, kar ošlata ali otiplje, potem še le to, kar vidi, sliši, okuša in ovoha. Duša tedaj občuti nekaj čisto novega; ona občuti vtisek te nove reči, jame jo ogledovati, ločevati od raznih drugih reči, in na vse zadnje jo staplja s sorodnimi, da jo popolnoma in do dobrega čuti in spoznava. Ta dušna moč, s katero si duša po vnanjih čutilih reči predstavlja in je ogledava, se imenuje: čutilno - ogledavna moč.

Iz tega se že vidi, da mora mladina vsako reč, katero hoče dobro in jasno poznati, prav pazljivo ogledavati in primerjati z drugimi; ravno zavoljo tega se tudi mora prvi nauk začenjati pri tako imenovanem kazavnem poduku, in potem se mora ves nauk, kolikor je mogoče, tako vravnovati, da vedno vdarja na čutila nježne mladine.

A človek ni omejen samo na to, kar vidi, ogleduje in čuti ravno sedaj, temveč njegova duša ima tudi nekako moč, s katero si na novo zopet predstavlja one reči, ktere je že davno prej vidila in čutila, ter je tako zopet na novo ogledava in si je zopet na novo poočituje. Ta dušna moč se imenuje: ponavljavna ali reproduktivna domišljija. Ona si zamore iz tvorin, ki jih je prejela po vnanjih čutilih, poljubne, nove podobe vstvarjati, in v tem smislu ji pravimo: čutno - produktivna domišljija. Ta izraz ni le pristojen omenjenemu dušnemu pojmu, ampak je tudi zavoljo razumljivosti jako potreben; kajti domišljija dela tudi na nekovo drugo še imenitnejšo stran. Ona si zamore namreč tudi one nadčutne ali nadtelesne reči, po katerih čutila ne sežejo, ampak le razum, povoljno predstavljati in poočitovati; v tem smislu ji pravimo: dušno - produktivna ali umetna domišljija. — Produktivna do-

mišljija dela ali brez vsega pravila in brez kakega posebnega namena, ali pa dela in tvarja po pravilih in posebnih namenih. V prvem ožem pomenu ji pravimo sploh fantazija, v drugem pa pesniška zmožnost, katero imé ji tudi pristije, kajti po nji dobivajo nadtelesne, nadčutne reči življenje in nekak obraz, v katerem stopijo iz duhovnega, nadtelesnega sveta v raznih slikah v vnanji svet. Ta zmožnost je poseben nebešk dar; in kdor ga ni prejel koj pri rojstvu, si ga pozneje nikoli ne pridobi.

Vse reči, ktere duša po vnanjih čutilih občuti, ogleduje in prestvarja potem človeški duh, in je loči po nekakih znakih v edino svoje zavesti, ter si tako napravlja **pojme** o raznoterih rečeh, ki se naslanjajo na misli in čutenja njegovega duha. Na ta način se rodi spoznanje. A to vstvarjanje raznih pojmov, razsojevanje in spoznavanje stvari je opravilo človeškega **uma**. Ako človeški duh vstvarja le pojme ali zapopadke zavedajočih se stvari, imenujemo ga **um** ali **razum** v ožem pomenu; ako razsoja reči po najdenih zapopadkih, imenujemo ga: **razsodnost** ali **razsodno zmožnost**; ako pa le razločuje reči eno od druge, imenujemo ga: **spoznavnost** ali **spoznovavna zmožnost**. — Kdo ne vidi tù, da, ako hoče rejnik človeškega duhá vspešno buditi in razvijati, da mora tudi on dušne moči po njenih opraviilih in delih prav dobro poznati.

Človeški duh pa ni nikakor na telesnost in čutnost popolnoma omejen; kajti on ne najde pravega zadovoljstva in miru na spremenljivi in odvisni telesnosti; on se vzdiga čez nadtelesnost, neskončnost in neobsežnost, in kedar dospè do tega verha, spozná še le reči, ne samo po poveršnini, ampak celó po njihovi bitnosti, in najde prečudno vez, ki je strinja v ednino in celoto, in jim podeluje neoveržljiv obstanek in trpežnost. To dušno zmožnost imenujemo: **pamet** v širjem pomenu. — Poleg vsega tega pa ima človek še neko zmožnost, s katero si reči, ktere je duh presojal in po najdenih znakih ločeval, tudi čez dalj časa zopet spominja in zopet na novo zbujá. Ta dušna zmožnost se prav primerno imenuje: **spomin**. Da se spomin od domišljije, dasiravno se ž njo nekako vjema in enači, vendar jako, jako loči, tega mi ni treba dokazovati in obširneje razlagati; vendar pa hočem nekoliko več pisati o spominu, ker ravno ta dušna zmožnost je za učitelje, rejnike in starše zeló važna in znamenita. — Spomin je dvojen: slab in dober. Tako

čujemo večkrat starše, ki pravijo: „Čemu bodem otroka pošiljal v šolo, sej mu ne gre nič v glavo (prav za prav: v spomin); otrok je slabega spomina?“ A zopet čujemo učitelja, kedar hvali kakega učenca: „Otrok obderži vse, karkoli povem v šoli, naj bolje glavo ima (prav za prav spomin); otrok je dobrega spomina“. — K dobremu spominu pa je treba:

1) dobre lege in dobre lastnosti naših možgan. Tu je iskati vzroka, zakaj so otroci in starši tako pozabljivi; spomin je naj bolji v mladenški dobi; pri lahkokervnih in veselih ljudeh je spomin zelo nagel, pa napčen; spomin je zjutraj veliko terdneji, nego po jedi i. t. d.

2) Treba je terdnega vtisa ktere koli reči. Zarad tega se spominjamo nenavadnih, lepih in novih reči lažje in dalje, nego navadnih in vsakdanjih; reči, ki so bile vzrok pregrešnih in pogubljivih strasti, ne pozabimo tako lahko, kajti terdneje so se vtisnile v naš spomin, nego druge.

3) Treba je prizadevanja naše duše. Kar smo z veliko pozornostjo in marljivostjo brali ali slišali, to ostane naj dalje v našem spominu. Lahko obderžimo v spominu vse, kar smo radi poslušali in kar se nam je razločno in jasno razkladalo.

4) Treba je vednega ponavljanja. Reči, ki so dohajale večkrat po vnanjih čutilih v našo dušo, dalje obderžimo v spominu, in se jih tudi dalj časa spominjamo. „Spomin“, pravi Cicero, „slabi, ako se ne uri in ne vadi“. *) In slavni Kvintilijan pravi: „Spomin se naj bolj vterja in živi s ponavljanjem“. **)

5) Treba je reda in pametne zveze naših misel. Reči, ki je lepo vredujemo in s svojimi poglavitnimi mislimi vezemo, obderžimo naj lažje in naj dalje v spominu.

Ako tedaj želimo spomin dostojno izobraziti in doversiti, moramo skrbeti, da bomo:

1) vse, kar mislimo v spominu obderžati, dobro razumeli, da bomo pri takih rečeh dalj časa postajali in je od vseh strani skerbno opazovali;

2) da bomo od takih reči prave pojme zadobili, in si je z večkratnim ponavljanjem pojasnovali;

*) Memoria minuitur, nisi cum exerceas. Cic. de senect. c. 7.

**) Memoria praecipue firmatur et abitur exercitatione. Quint. inst. orat. L. I. c. i.

3) da bomo vsako novo misel, pomembo ali predstavo z drugimi starejimi strinjali in vezali.

4) Vse, česar se smo naučili, moramo v pripraven, naraven red spravljati.

5) Spomin moramo z večkratnim učenjem na pamet uriti in vterjevati.

Pomisliti pa moramo, da ima ravno naše telo veliko vpliva na dober ali slab spomin. Kolikor popolnše ali nepopolnše je naše telo, posebno možgani in sok, ki se pretaka po živcih (nervih), toliko bolj doveršen ali nedoveršen je tudi naš spomin. Spomin se čedalje bolj slabi ali še celó zamori, ako se ne varujemo slabega, nerednega, samopašnega in razuzdanega življenja. Ravno tako skerbno se moramo tudi varovati prenapetega življenja. Ravno tako skerbno se moramo tudi varovati prenapetega in preglobokega mišljenja, presiljenega spanja, škodljivih in premočnih pijač. Spomin je naj bolj vterjen pri osebah, ki imajo mokrotne možgane; zaradi tega tudi imenujemo jutranje ure, zlate ure, ker so zjutraj možgani naj bolj mokrotni, in naj bolj pripravljeni za vterjevanje našega spomina. Ako pa so možgani napeti, togi in suhi, kakor pri starih ljudeh, je tudi spomin slabši. — Vsi stari učenjaki so dober spomin veliko čislali in so ga imenovali mater modric in naj dražji zaklad človeških zmožnosti. Mitridat je svoj spomin tako izuril, da je govoril 22 jezikov; sloviti Skaliger se je naučil v 21 dneh vsega Homerja na pamet in v štirih mesecih vse greške klasike; Temistokles je znal, kakor nam pričuje Cicero vsa imena tedajšnjih meščanov na pamet in bil bi raji vse druge umetnosti opustil, nego izobraženje svojega spomina. Slavno znani kardinal Mezzofanti ni samo razumel 59 jezikov, ampak jih je tudi govoril, in tako bi lahko nevedel mnogo zgledov, ki nam pričajo, koliko so v stari in noveji dobi vsi sloviti učenjaki gledali na to blago dušno zmožnost, in kako so skerbili, da so jo čedalje bolj vterjevali in izobraževali. — A spomin se mora že zgodaj vaditi in uriti; to tedaj že pri otrocih. Rejniki, starši in učitelji! obračajte že zgodaj svojo pozornost na to predrago dušno zmožnost, ki jo je podaril neskončno modri stvarnik človeku.

(Dalje prih.)

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XXXII.

U. Spominki staroslovenski so pisani nekaj v glagolici, nekaj v cirilici, in nekaj v latinici.

T. Sloveni imajo tedaj troje pismo: 1) čisto-slovensko ali glagolico; 2) gerško-slovensko ali cirilico; 3) latinsko-slovensko ali latinico. Posnemali so nekdanj Sloveni svoje sosede ter pisali nekaj tudi z nemškimi čerkami; ali sedaj jih popuščajo in jih v kratkem popustijo vsi.

U. Ktera pisava je glagolica in ktera je cirilica, to vem; le-to mi povej, kaj da pomeni ime glagolica.

T. Nektere razlage so mi znane. Tako n. pr. da je glagolica a) iz glagol t. j. čerka, pisme (littera), in glagolica, zborno imé, kakor deca, družina, gospôda, tedaj čerkopis (litteratura); ali b) iz glagol t. j. četerto pisme v azbuki; ali iz c) glagol t. j. beseda, govor (verbum); ali d) iz glagol t. j. slovo, in glagolske pismena so torej slovenske pismena; e) iz glagolati t. j. zvenéti, glasiti se (sonare); ali naposled f) iz glagolati t. j. govoriti (stsl. loqui, dicere, nunciare), s posebnim pridevkom.

U. Ktera se ti zdi verjetna, da bi se je smel jaz poprijeti?

T. O prvi kažejo, da se glagol v pomenu čerka (littera) nikjer in nikdar ne rabi, torej ne veljá. — Da bi kar po četerti pismenki (po Mikl. glagoli) se zvala vsa azbuka ali abeceda (Šafařík), tudi ni verjetno. — Po tretji razlagi bi glagolica bila pisava, v kateri se čerke izgovarjajo, ali ima vsako znamnje svoj glas, nasprot slikam in podobam, s kterimi so prej pisarili (Dobrovský). — S to se vjema četerta v pomenu, po katerem smo Slovenci dobili imé (Šafařík), in tudi naslednja, po kateri so glagolce jeli imenovati cerkvene pevce, njihovo petje in pisanje pa glagolico (Ginzl. cf. glagolati scr. gr. sonare cum guna gutturali addita, galgal, gallus, glas itd.) — Poslednjič, piše Kopitar (cf. Metelko itd.), je beseda glagolati na jugu nenavadna med ljudstvom; ker je pa slišalo duhovnike vseskozi ponavljati besedo „glagola“ (v ono vreme glagola Isus — in illo tempore dixit Jesus), jih je

začelo imenovati glagolce (glagoljaše, glagolite), in po njih je dobilo i pismo dotično imé „glagolica“. Latinska oblika „glagolita“ bi bila, pravi, po zgledu Israelita, Lechita, Silesita itd.

U. Slovenski primek pa bi bil enak oném: Kajkavci, Čakavci, Štokavci itd.!

T. „A ovo neodgovara ni svetosti stvari, ni štovanju osebe, našemu narodu mile“, piše Rački. — Ker se glagol stsl. sklepa z jerom, pišem ga brez j: glagol, glagolica, dasi nekteri Hrovatje rabijo sedaj „glagolj, glagoljica“.

U. Ako se ne motim, pravi Marko naš dragi, je „glagole“ (glagol) Hohe Schule, Universitas, Academia; glagolitske in glagolske — i, a, o von der hohen Schule, academicus (cf. Besediše). — Ravno prav, da vedó vsaj naši bratje Hrovatje, kako naj se po našem Markoviču zove njihova „academia!“

P a š n i k.

Posvečuj praznik! Tudi o šolskem oziru bi se moglo dan danes bolje gledati, kako mladina posvečuje praznik. Navadno hodi mladina ob nedeljih in praznikih v cerkev in iz cerkve kakor drugi ljudje, in če je za šolo, hodi tudi v ponavljavno šolo, in potem je naj več sama svoja, to je, malokdo gleda na njo, kje je, in kaj dela. Brezskerbni starši manj pazijo na svoje otroke, kakor na svojo živino, ktere nikoli ne pusté na paši brez pastirja in varha. Ob delavnikih morajo otroci delati pri odrasčenih na polji, ali kateri so pri rokodelstvu, delajo v delavnici; ob nedeljah in praznikiñ pa so naj več sami svoji gospodarji, ter se klatijo sami po vseh krajih, le tam ne, kjer bi bilo dobro za nje. Vidiš jih po cestah in potih, kako postopajo, se pahajo in celó popotnike nadlegujejo, — vidiš jih po vertih, na polji in v gojzdu, kako delajo škodo, in počenjajo med sabo same malopridnosti. Ni tedaj prav, da je mladina ob nedeljih in praznikih tako zapuščena. Starši in drugi predniki bi mogli skerbeti, da bi se mladina ob nedeljih in praznikih ne pačila, temuč, da bi se ravno o Gospodovih dneh bolje izobraževala in zlahtnila na sercu in telesu. Mladina naj se raduje in naj nedolžno veseljuje, toda nikoli brez varha in brez modrega napeljevanja. Ali bi ne bilo prav, ko bi se po kmetih

in tudi v mestih osnovala primerne mladinske družbe, ktere bi se tako rekoč same živile in gojile brez posebnega gospodovavnega vredevanja svojih prednikov. Take družbe naj bi imele knjižnice ali bravnice, da bi vsaki lahko kaj bral ali brati slišal, in sicer kaj takega, kar bi bilo zanj naj bolj primernega. Tudi skupne poštene veselice, kakor na pr. lepo petje, spodobne igre in druge primerne zabave naj bi se obhajale v tej družbi. Po taki poštenu poti naj bi se kratkočasila mladina pa tudi njih predniki, ter naj bi se tako odpravljale sirovosti in vse hudobije pri sedANJI mladini. Starši, učitelji, rejniki, predniki! prevdarite to misel, in glejte, kako bi se na pravo srečo naše nadepolne mladine izverševala!

P.

Pomočki h keršanski odgoji. Keršanski otrok ni le samo po naravi podoba božja, ampak je tudi po svoji nadnaravni vrednosti začetek k višjemu namenu. Ker se pa pomočki ali sredstva morajo vjemati z namenom, tedaj so pa tudi odgojilna sredstva dvojna, namreč nadnaravna in naravna. Nadnaravna podelijo otroku višjo luč, višjo moč in višje plemstvo; naravna pa storijo serce občutljivo za nadnaravna. Začetek vsake odgoje je božja milost v človeškem sercu; tedaj prvo med vsemi odgojnimi sredstvi ni naravno, ampak nadnaravno.

Ker mi to važno resnico verujemo, smo drugih misli, kakor tisti, ki mislijo, da morejo samo s svojimi močmi in s svojo puhlo modrostjo vzrejevati. Ker je življenje sploh reč stvarnikova, tedaj je gotovo višje življenje, življenje v Bogu, h kateremu tudi keršanskega otroka prištevamo, vedno in vedno reč božja, in se ne more samo po naravnih pomočkih zbujati in dospeti do popolnomasti. Resnično pravi apostelj: „Ne, da bi mi sami iz sebe kaj zamogli, ampak kar zamoremo, zamoremo le po Bogu“. So pa tudi naravna dobra dela, naravne čednosti in naravne pravice; toda pravo seme za vse, kar je resnično in lepo, zgine vsaki trenutek v človeškem sercu, kakor hitro ga Bog zapusti, in postane mertvo za vse dobro in resnično, ako ga božja milost ne oživlja in ne povzdiguje.

Milost božja pa nam dohaja po vedno iskrenejšem zjedinenji s Kristusom; to se pa le tedaj zgoditi more, ako smo v njegovi cerkvi, in se vdeležujemo njenih pomočkov: molitve, službe božje in prejemanja sv. zakramentov. Ako mi zgodovino, sveto zgodovino, kakor odgojilno zgodovino vseh ljud-

stev priznavamo, najdemo, da se je Bog pri tem posluževal zgledov, uka in navade. Navada, živeti po božjih zapovedih in predpisih, ima veliko vpliva na znotranjega človeka, in ga prostovoljno k dobremu pripravlja in vedno bolj okrepuje. Že v starem zakonu se nista zgled in uk pogrešala, bodi si pri očakih ali pri prerokih. Novi zakon je pa zgolj zgled in uk, in se naslanja tako rekoč na bolj omikano človeštvo. V njem beseda postaja meso, in z izverstnim zgledom in ukom ves svet prešinja. Zgled, uk in navada so bila že od nekdaj odgojilna sredstva, katerih se je Bog sam pri vzrejevanji posluževal; tedaj se jih morajo tudi odgojitelji, kakor namestniki božji, posluževati.

Zgled je ogledalo — duša prave odgoje. Da pa v resnici tudi to bode, je treba:

1. da se zлага z naravo, potrebšino in okolnostjo otrokovo, da ga otrok posnemati more.

2. On mora milino moralne lepote otroku tako pred oči postavljati, da ga otrok hoče posnemati.

3. On mora vse upore in sebičnost v otroškem sercu zadušiti, da ga otrok tudi djansko posnema.

Zgled tedaj ne sme biti prisiljen, še manj pa sme biti podoben krinki, ampak mora biti djanski. Nestalnost v dobrem zgledu je hinjavi prepodobna, da bi je rejenec z bistrimi očmi ne opazil. Kako overžljiva je tedaj taka misel, če odgojitelj meni, da je dovolj, če on le občuti, ravná ali govori, kar in kakor hoče, ako se le pri svojih učencih dobro véde. Perva dolžnost odgojiteljeva je, da vse, kar zahteva od svojih otrok, da si naj pred sam prilasti in privadi, in da sam tako dela, kakor hoče, da bi delali in se obnašali njegovi učenci.

Zvezdni utrinki.

Ker je naš marljivi „Tovarš“ ravno sedaj nekoliko govoril o zvezdah, mislim, da ne bo od več, če tù povem nekaj čertic o zvezdnih utrinkih, ki so tudi zvezde. Sučejo se okoli solnca po svojem tiru, zato se tudi imenujejo planeti. Teh zvezdic je neizrečeno veliko. Zvezdogledi so jih v Bostonu (mesto v severni Ameriki) v 9 urah našteji čez eno četert milijona. Pa tudi pri nas jih lahko dokaj vidimo mesca avgusta

in novembra, pa tudi aprila in decembra. Zvezdoučeni so tudi zapazili in izštevilili, da jih je neizmerno velik kolobar okoli in okoli solnca, ki je podoben vencu, in sicer v tej daljavi, kakor naša zemlja. Opazovati se ne morejo njih pota, ker so premajhne in se morejo le v primerni daljavi viditi, pa tudi za to ne, ker so planeti, in nimajo svoje svetlobe in se morejo le takrat viditi, kedar dobijo svetlobo od solnca. Ker so pa te zvezde v tej daljavi od solnca kakor naša zemlja, zato se večkrat zgodi, da ktera po svojem tiru pride blizu naše zemlje, in ker je veliko manjša od zemlje, jo ta nekako k sebi vleče, in jo odmakne iz njenega tira. Če pa zvezdni utrinek pride v ozračje naše zemlje, se ohladi, in naredi se mu okoli skorja. Razvidi se pa lahko, da zvezdni utrinek, kateri je to pot doveršal, mora biti precej manjši in ložji od prej, zakaj, kar se je stopilo, se je bolj skupaj stisnilo, mokrote pa so se v puh spremenile in se razšle v ozračje; in kedar zopet blizu pride, ga zemlja še bolj na se potegne, ker je ložji in manjši od poprej, se tedaj zopet vname, in raztopi, pa veliko hujše od pervikrat, in ko iz ozračja pride, se mu zopet naredi skorja. To se ponavlja večkrat, in ker je vedno ložji in manjši, ga zemlja na zadnje prav blizu k sebi potegne, ker je zrak bolj gostejši; tukaj se tako zelo sogreje, da počí in se razleti, ter na zemljo pade, in se globoko v vanjo zagrebe! — Tukaj se ima čas hladiti, tako dolgo, da ga kdo izkoplje. In kaj mislite, kaj je to? — železo je, ali z drugim imenom meteor. Vidi se, kolikorkrat je bil pri naši zemlji, ker kolikor je skorij, tolikrat je bil v ozračji naše zemlje.

K temu dostavljam neko prazno vero, ki je med prostim ljudstvom zelo razširjena. Priprosto ljudstvo misli, da ima vsaki človek svojo zvezdo na nebu. Kedar ljudje vidijo zvezdni utrinek, mislijo, da sedaj se je zvezda vternila, in človek, katerega je ta zvezda, sedaj umira. Zato matere že majhne otroke učijo, če kaj takega vidijo, naj zdihnejo in rečejo: „Bog se usmili duše!“ ali pa: „Bog se usmili duše v vicah!“ To je sicer prav, toda napčna je taka misel. Učitelji naj take in enake prazne vere pri mladini zatirajo in naj jo pametno podučujejo, kaj je to in uno,

Fr. Lunder.

Šolska letina.

Šolsko leto je pri kraji, in že imamo pred sabo kupec različnih letnih šolskih sporočil, programov, klasifikacijonov i. t. d., ki jih tedaj,

kakor vsako leto, kažemo kot šolsko letino svojim ljubim bravcem in vsem šolskim prijatom. Taki le so:

»Classification der Schüler an der k. k. Hauptschule zu Rudolfswert« ima same imena učencev, katerih je bilo v vseh štirih razredih vsakdanje šole 156, v nedeljski šoli pa 40, tedaj vkup 196 učencev. Primki učencev so pisani po slovenski, kraji pa naj več po nemški, tako, da ima vsa ta »Classification« še prav nemški obraz, akoravno je prav veliko ali skoro naj več učencev iz ondašnje kmečke okolice. — »Programm und Fortgang an der k. k. Montanhauptschule in Idria« ima letos prav lično in pravično pisavo — slovenska imena po slovenski, nemška po nemški. Vseh učencev in učenk vkup je bilo v tej šoli 806, med temi 158 tujih, t. j. neidrijčanov. Pripravniske šole ni več v Idriji. — »Letno sporočilo očitne glavne šole Kranjske« ima na čelu prav obširen in znamenit sostavek: »V zdravem telesu prebiva zdrava duša«, kterega je prav mično spisal učitelj P. Cebin. Potem sledé navadna šolska naznanila. Učencev in učenk je bilo v tej šoli vseh vkup 517. Zraven navadnih šolskih nauk se je podučevalo tudi v geografiji, sadjereji, v trgovstvu in obertnji. Iz vsega se vidi, da je g. vodju in g. g. učiteljem zeló mar, da se učenci učé vsega potrebnega za življenje in sicer na domači podlagi, ki edina pelje do pravega namena. — »Letno sporočilo glavne deške šole v Loki« ima prav primeren sostavek, ki ga je spisal g. ravnatelj te šole: »Iz vsakdanje šole v nedeljsko in iz nedeljske v vsakdanjo«. Učencev je bilo v štirih razredih 266, v nedeljski šoli pa 115. Oba programa, kranjski in loški, sta pravi zgled za marsiktero drugo glavno šolo. — »Razredba učenk v dekliški, obertnjiški, poglavitni šoli pri č. č. g. g. Uršulinaricah v Loki« je kakor druga leta za vnanjo šolo lepo po slovenski, za notranjo šolo pa po nemški pisana. Vseh učenk vkup je bilo 512. — Tudi »Pregled dekliške obertniške šole v Kamniku« s 96 učenkami je letos v navadni lični obliki na svetlem. — »Klassifikation der Schüler an der k. k. Hauptschule zu Stein« je pa po navadi v nemškem jeziku, samo, da ima imena učencev in krajev po slovenski pisana. Število učencev je 243. — »Letno sporočilo očitne glavne šole v Černomlji« ima letos prav spreten sostavek »Beseda staršem«, ki ga je pisal g. ravnatelj sam (ki ga prinaša današnji »Tov.«). Zraven navadnih nauk se je v tej šoli tudi učila sadjereja, vinoreja in sviloreja. Učencev in učenk je bilo vkup 649. — »Letno sporočilo mestne glavne deške šole pri sv. Jakopu v Ljubljani« obsega letos dva sostavka: slovenskega »Spisje v ljudski šoli« (Spisal A. P.), in nemškega: »Ein Wort in gedrängter Kürze über nationale Erziehung in der Volksschule« (Spisal Jan. Rozman, ravnatelj). Učencev je letos ta šola štela 436.

Dopisi in novice.

Iz Ljubljane. Slavno c. k. ministerstvo za bogočastje in nauk v zadevi jezika v ljudskih šolah na Kranjskem z ukazom 7. jul.

t. l. s št. 579 to le naznanja: Skušnja uči, da se poduk v jeziku v očitnih šolah ne more nikakor popred dobro vravnovati, dokler manjka potrebnih primernih podučnih spisov ali knjig. Ta zapreka zastran učnih knjig, se kaže pri podučevanju slovensčine in nemščine v slovenskih ljudskih šolah. Ministerstvo za bogočastje in nauk je poskerbelo, da bodo po c. k. zalogu šolskih knjig kmali prišli na svetlo potrebni podučni spisi, in se bode pri izdaji vselej tudi o njih potrebno naročevalo. Sedaj pa naj se v prvem razredu takih šol, v ktere hodijo le slovenski otroci, podučuje le samo v slovenskem jeziku, in naj se s prvim podukom v nemščini začenja še le v drugem razredu takih šol. Z začetkom prihodnjega šolskega leta naj se tedaj v prvem razredu slovenskih ljudskih šol rabi le „Abecednik za slovenske šole na Kranjskem“. V drugem razredu naj se prvo polovico šolskega leta rabi „Abecednik za slovensko-nemške šole“, in dosedanje nemško berilo: „Erstes Lesebuch“ naj se rabi v drugi polovici šolskega leta. Kar se tiče nemških beril: „Zweites u. Drittes Lesebuch“ v tretjem in četrtem razredu, pa ostane pri starem tako dolgo, da pridejo na svetlo nove šolske knjige. V malih šolah (Trivialschulen) pa naj se o zadevi nemškega jezika, kar je mogoče, dela tako, kakor želé srenje.

— V Pragi je prišla na svetlo in se tudi drugod dobiva lepa knjižica za slovensko mladino z imenom „Živé stíny“, t. j. „žive sence“. Ta lična knjižica obsega 29 senčnih podob: zajcev, volkov, medvedov, sern, psov i. t. d., ki se delajo z raznoterim spletnjem perstov pri luči ob zimskih večerih, ki se kažejo na steni. To knjižico lahko rabi vsak, tudi naj bolj prost Slovenček, ker so podobe prav razločno in umevno narisane. Veljá ta knjižica 28 kr., in bode vsakega, kdor jo kupi, gotovo prav lepo razveselovala in kratkočasila.

— Odbor pevskega zbora ljubljanske čitalnice je sklenil, da odslej vse svoje note daje litografovati. Vsem čitalnicam in pevcem lahko postrežemo s partiturami in posamesnimi čedno litografovanimi glasovi, ako nam do konca meseca julija naznanijo, po koliko iztisov želé dobivati od vsacega posamnega glasú. Pošiljale se bodo note s poštnim povzetkom. Naznanila naj se pošiljajo g. Vojtehu Valentu v Ljubljano. Prvi dve pôli (cena vsakej pôli je 5 nov. krajc.) obsegale bodete sledeče zборе: „Slovan“ od Vašaka, — „Ne vdajmo se!“ od Vilharja, — „Čast Slovincem“ od Riharja, — „Pesem koroških Slovencev“ od Grbica, — „Dumka“, narodna Ukranjska, — „Soldaška“ od Ipavca, — „Ruska himna“ od Lvoffa in „Moji Sablici“ od Jenkota. — Na dalje se bodo litografovali vsi zbori, ki so še posebno dopadli v ljubljanski čitalnici, ako se oglasi dovoljno število naznanil.

Pevski odbor.

— Naznanilo družbe sv. Mohora. Da-si ravno se je letos družbinih bukev 2000 iztisov več napravilo, zmanjkalo bode vendar vsakih bukev skoraj čez 1000 iztisov, ker je število letašnjih družnikov od 3980 naraslo na 7083. Da vendar vsak družnik petero knjig dóbi, dala je družba še ene „Večernico“ in povest „Utopljenci“ v naglici natisniti; drugi natis „Življenja svetnikov“ pa bo dovršen konec mesca septembra t. l. Naj blagovolijo torej čast. de-

kanijski in farni predstojniki letašnje bukve, ki se okoli 20. t. m. razpošiljati začno, tako razdeliti, da dobí vsak družnik: 1. „Koledarček za l. 1868“, 2. „Življenje svetnikov in svetnic božjih“ (samo nekatere dekanije, posebno po mestih in ki so med zadnjimi došle, naj blagovolijo na to knjigo do konca septembra t. l. počakati); 3. ene „Večernice“ (15. ali pa 16. zv.); 4. „Fabiolo“, ali pa namesto nje povest „Utopljeni“ (ki naj se posebno daje kmečki mladini in drugim manj izurjenim bralcem) in 5. „Vinorejca“, po Koroškem in Kranjskem, kjer vino ne raste, pa „Sadjerejo v pogovorih“. Pri tej priložnosti prosimo vsacega družnika, naj plača vsak za prejete bukve po 4—5 nkr. čast. gg. dekanijskim ali farnim predstojnikom, ker se nikar ne more zahtevati, da bi voznino za bukve iz lastnega plačevali; družbi je to pa tudi nemogoče storiti.

V Celovcu, 15. julija 1867.

Družbin odbor.

— Slavno c. k. ministerstvo je dovolilo vesoljni avstrijski učiteljski zbor 5., 6. in 7. septembra t. l. na Dunaji; učiteljska družba „Volksschule“ vabi za te dni učitelje brez razločka vere in jezika v glavno mesto. — V tem zboru pridejo v posvet naslednje tri točke:

1. Ali je ljudska šola na Avstrijskem to, kar bi imela biti, in če ni, kako bi se dala prenameriti?

2. Kaj more storiti učiteljski stan sam iz sebe, da se povzdi-guje in njegova korist pospešuje.

3. O učiteljskih zborih, koliko da so pomenljivi.

Poleg glavnega zbora bodo tudi stranski zbori in razstava uč-nih pripomočkov. Stranski zbori naj obravnavajo posebna vprašanja in koristi, naj pojasnjujejo rabo posamesnih učnih pripomočkov, in to naj se praktično razkazuje. — V glavnem zboru so razgovori v nemškem jeziku. — Učiteljem, ki mislijo iti na Dunaj, naznanja še glavni odbor, ki se je v ta namen osnoval, da bo skerbhel:

1. da se cena za vožnjo po železnicah in parobrodih zniža.

2. Hoče skerbeti, da vdeleževalci dobé brezplačno stanovanje.

3. Do 20. avgusta naj se sleherni pismeno oglasi pri glavnem zboru. Kdor se pozneje oglasi, se 1. in 2. točke ne more vdeleževati.

4. Kdor misli kaj govoriti v postranskem zboru, naj pové naslov in kratek načrt predmetov.

5. Kdor pa misli kaj učnih pripomočkov poslati, naj to poprej naznani in do 15. avgusta pošlje na svoje stroške glavnemu odboru. Knjige, spisi in risanje se naj ložeje po knjigarni poti pošiljajo.

Kdor se želi oglasiti ali kaj poslati, naj to stori pod naslovom: „An das Zentralkomite für die I. allg. österr. Lehrerversammlung. (Wien, Wieden, Pressgasse Nr. 24.)“

Listnica. G. S. J. pri sv. R.: Prejeli smo samo za „Tov.“ 2 gl. 50 kr. — G. V. S.: Za prvo polovico ste poslali 1 gl. 30 kr. — G. J. D. v Z.: „Tov.“ je hodil na pošto Hohenegg.

 Pridjan je Kazavec št. 2., 4 strani.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Tiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.